

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ  
ІНСТИТУТ ЛІТЕРАТУРИ ІМ. Т.Г.ШЕВЧЕНКА

На правах рукопису

КРАВЧЕНКО ТАМІЛА МИКОЛАЇВНА

**ДОН ДЕЛІЛЛО. ОСОБЛИВОСТІ ТВОРЧИХ ПОШУКІВ**

**ПРОЗАЇКА**

10.01.04 - Література зарубіжних країн

**АВТОРЕФЕРАТ**

дисертації на здобуття наукового ступеня  
кандидата філологічних наук

*Т. Кравч.*

КИЇВ - 1996

АВ 35.559

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі іноземних мов Черкаського інженерно-технологічного інституту.

Науковий керівник – доктор Філологічних наук,  
професор Шпак В. К.

Офіційні опоненти: доктор Філологічних наук,  
професор Денисова Т. Н.  
кандидат Філологічних наук,  
доцент Товстенко О. О.

Провідна організація: Львівський державний університет  
ім. І. Франка.

Захист відбудеться "31" жовтня 1996 року на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 01.24.01 при Інституті літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України /252001, Київ, вул. М. Грушевського, 4/.

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотечі Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України.

Автореферат розіслано "17" вересня 1996 р.

Учений секретар спеціалізованої вченої ради

Гайнічеру О. І.

ЛНБ України ім. В. Стефаніка



00751617 (R)

Динаміка розвитку світової літератури позначена сьогодні спалахом нових художніх тенденцій. В ній послідовно і незворотно відбуваються багатозначні процеси, які, з одного боку, підводять підсумок розвитку красного письменства ХХ ст., а з іншого – засвідчують входження літератури в новий етап культурної та естетичної думки. Це повною мірою стосується й сучасної американської літератури, яка відзначається інтересом до широкого спектру проблем нашого сьогодення, де примхливо і суперечливо переплелися історія, політика, ідеологія тощо. В художньо-естетичному плані для американської художньої словесності характернішими стають: розмаїтість літературних форм, жанрових модифікацій, новаторські експерименти на рівні поезики та сюжетики творів. Водночас в сучасному вітчизняному літературознавстві, здається, остаточно відходить в минуле "реалізоцентричний" погляд на розвиток художньої свідомості в США ХХ ст., згідно з яким увесь поступ літератури штучно підганявся під загальну домінують реалізму, що спрощувало і схематизувало складну картину справжнього стану речей в американському літературному процесі.

У виявленні головних закономірностей сучасної літератури США на особливу увагу заслуговують постаті окремих письменників, чия творчість майже невідома сучасному українському читачеві, але які посідають визначне місце в американській культурі сьогодення. Насамперед це стосується творчості Дона Делілло, поцінованого сучасною літературознавчою і критичною думкою як письменника надзвичайно складного, суперечливого, творчі і художні пошуки якого щільно переплітаються з естетикою постмодернізму. Однак в сучасному літературознавстві немає жодної синтетичної праці, де б досліджувалася еволюція цього письменника, з'ясовувалося його місце в літературному процесі США ХХ ст., а також йшлося про його можливий вплив і внесок в естетику і поезику постмодернізму. Адже відомо, що в сучасному літературному процесі велику роль відіграють не тільки і не стільки окремі "школи", скільки найбільш яскраві і талановиті творчі індивідуальності. Тому сьогодні особливої ваги в літературній науці набувають монографічні теми, тобто такі, в яких всебічно і детально вивчається творчість одного автора. Щодо вітчизняного літературознавства, то воно не може похвалитися прискіпливою увагою до найновітнішої літератури, глибоким вивченням її основних процесів, всебічною характеристикою провідних постатей. І хоча інтерес до постмодернізму в 90-х роках в Україні помітно виріс, досліджень, які б всебічно і об'єктивно висвітлювали

ЛНБ ім. В. Стефанишина  
АН України

постаті його провідних майстрів, майже не зустрінемо. Потреба ж в них є нагальною. Власне цим і зумовлена **АКТУАЛЬНІСТЬ** реферованої дисертації.

Виходячи з цього, в роботі поставлено ряд конкретних **ЗАВДАНЬ**:  
- проаналізувати творчість ДеЛілло, охоплюючи якнайповніше сьогоднішню прозову спадщину письменника. При цьому робиться акцент на стрижневій проблемі, а саме - індивідуальному творчому методі ДеЛілло;

- визначити місце ДеЛілло в сучасному літературному процесі США, для чого його творчість розглядається у контексті розвитку художньої свідомості в США ХХ ст.;

- виявити жанрову своєрідність творів письменника, звернувшись до жанру роману як великої епічної форми художнього мислення ДеЛілло;

- розглянути особливості поетики письменника як складної діалектики співвідношення форми і змісту його творів. Акцентувати увагу на особливостях прояву постмодернізму в його творах, що відкриває можливості структурної реорганізації всіх можливих компонентів художньої форми - від функціонування окремого слова, взятого у його семантико-емоційному звучанні до окремих жанрових утворень<sup>1</sup>.

Таким чином, у роботі зроблена спроба комплексного дослідження, що сприятиме не лише безпосередньому ознайомленню з творчістю ДеЛілло, а й може прислужитися для уточнення цілого ряду теоретичних положень і засад, що стосуються сучасного стану американської літератури, дозволить пролити світло на деякі аспекти художнього мислення в США шляхом співставлення і порівняння творчості ДеЛілло з іншими американськими та європейськими письменниками, у яких спостерігаються типологічно споріднені пошуки. Це зумовлює **ПРАКТИЧНЕ ЗНАЧЕННЯ** роботи.

**МЕТОДОЛОГІЧНОЮ ОСНОВОЮ** дисертації є історико-типологічний метод дослідження, який дозволяє якомога об'єктивніше проаналізувати творчість окремого автора на тлі загального поступу світової літератури, з'ясувати його роль та місце в літературному процесі. До аналізу залучаються елементи постструктуралізму, ряд компонентів функціонального, системного, описового і герменевтичного методів.

**НАУКОВА НОВИЗНА** роботи полягає в тому, що творча спадщина

---

<sup>1</sup>Див.: Zima V.P. Zur Konstruktion Von Moderne und Postmoderne // Wiener Slawistischer Almanach. Periodisierung und Evolution.- Munchen, 1993.- Band 32.- S.307.

Дона Делілло та його місце в історії американської літератури ще не були предметом спеціального дослідження. Дисертація є першою спробою розгляду творчості Делілло в широкому контексті світової літератури постмодернізму. В роботі використовуються праці літературознавців, які займаються проблемами сучасного постмодернізму<sup>2</sup>, а також критиків, які зверталися безпосередньо до творчості Делілло<sup>3</sup>.

---

<sup>2</sup>Hassan I. *The Postmodern Turn Essays in Postmodern Theory and Culture.* - Ohio State U P., 1987.

Galef D. *Shifts and Divides: The Modernist - Postmodernist Scale in Literature // Studies in the Literary Imagination. Defining Modernism.* - 1994.

Эко У. *Имя розы.* - М.: Книжная палата, 1989.

Затонский Д. *Постмодернизм в историческом интерьере // Вопросы литературы.* - 1996. - №5-6.

Денисова Т. *Феномен постмодернізму: контури й орієнтири // Слово і час.* - 1995. - №2.

Ивбулис В. Я. *Модернизм и постмодернизм: идейно-эстетические поиски на Западе.* - М.: Знание, 1988.

Сиваченко Г. *Парадокси словацького роману.* - К.: Наукова думка. - 1993.

Змулярчик А. *Спор идет о человеке. О литературе США второй половины XX века.* - М.: Сов. писатель, 1985.

Мулярчик А. *США: век двадцатый. Грани литературного процесса.* - Москва-Минск-Барановичи, 1994.

Осовский О. *Америка Дона Делілло // Диапазон.* - 1991. - №2.

Burgess A. *No Health Anywhere // Saturday Review.* - September 16. - 1978.

Lentricchia F. *"Libra" as Postmodern Critique // The South Atlantic Quarterly.* - Spring 1990. - Vol. 89. - N 2.

Le Clair T. *Don DeLillo // The New Republic.* - October 7. - 1978.

Oriard M. *New Gothic // The Washington Post.* - December 31. - 1978.

O'Hara J.P. *Don DeLillo // New England Review.* - 1978. - Vol. 1. - №2.

Updike J. *Don DeLillo // New York Magazine.* - March 27. - 1978.

Wolcott J. *The Sunshine Boys. Apocalypse, Terrorism and Psoriasis through New Novels from Don DeLillo and Gordon Lish // Vanity Fair.* - June. - 1991.

### АПРОВАЦІЯ РОБОТИ :

Дисертація обговорена і схвалена на засіданні кафедри іноземних мов Черкаського інженерно-технологічного інституту. Окремі її тези покладені в основу доповідей:

- на міжнародній конференції Російської Асоціації з вивчення культури США "Этнические проблемы в американской культуре и журналистике"

(Москва, 1993):

- на міжнародній конференції Асоціації з вивчення культури США при відділенні літератури і мови РАН "Американская литература в мировом контексте"

(Москва, 1994):

- на міжнародній науковій конференції "Література США. Проблеми традиції, жанру, методу, стилю, поетики"

(Черкаси, 1994):

- на міжнародній науковій філологічній конференції "Проблеми традиції в сучасній літературі США"

(Черкаси, 1995):

- на міжнародній науковій філологічній конференції "Проблеми творчого методу в літературі США"

(Черкаси, 1996).

Основні положення дисертації викладені в 8 публікаціях.

### СТРУКТУРА РОБОТИ.

Дисертація складається зі вступу, двох розділів, висновків та бібліографії.

### ЗМІСТ РОБОТИ

У ВСТУПІ обґрунтована актуальність дослідження, розглянуто стан вивчення проблеми в сучасному літературознавстві. Наголошено на необхідності з'ясування ряду питань, пов'язаних з постмодерністськими пошуками сучасних американських письменників, серед яких помітне місце займає і Дон Делілло.

Найактивніше постмодернізм заявив про себе в американській літературі другої половини ХХ ст. Поняття "постмодернізм" почало вживатися в США вже наприкінці 50-х років щодо такого явища літератури, як "нова поезія"<sup>4</sup>. Згодом постмодернізм знайшов поширення у творчості цілого ряду письменників, передусім у представників школи так званого чорного гумору – К. Кізі, К. Воннегута, У. Берроуза, Д. Хеллера та ін.

<sup>4</sup>Денисова Т. Феномен постмодернізму: контури й орієнтири // Слово і час. -1995. -№2. -С.19.

Постмодернізм має своєрідну концепцію світу і людини - цих визначальних категорій літературного процесу. Дисертант поділяє думку У.Еко про те, що постмодернізм - це "не фіксоване хронологічно явище, а певний духовний стан"<sup>5</sup>. Як правило, постмодерністи розглядають світ як щось до кінця невизначене, а відтак - і незрозуміле. Для них - це позбавлене заздалегідь визначеного порядку утворення, в якому неможливо до кінця з'ясувати всієї великої палітри існуючих форм. Постмодерністи принципово переконані в тому, що письменникові взагалі не слід домагатися якогось єдиного потрактування сенсу людського існування - вся парадигма попереднього розвитку культури переконливо засвідчує, що такі зусилля приводять до нав'язування людині певних стереотипів мислення, поведінки, стосунків, поглядів тощо.

Подібні світоглядні настанови постмодерністів мали і своє історичне підґрунтя, що з особливою силою відчувається на прикладі розвитку постмодернізму в США. Майже всі американські письменники-постмодерністи зазначали, що їхній творчості передували цілий ряд ідеологічних причин: криза цінностей у суспільстві, банкрутство усталених світоглядів, коли на передній план вийшло все те, що вважалося примарним, показовим, фальшивим. Особливо відчутним це стало під тиском засобів масової інформації у 70-ті роки, коли цілеспрямовано замовчувалися одні аспекти дійсності, а інші тенденційно виділялися як щось суттєве і важливе<sup>6</sup>.

Надзвичайно цікавими виявилися пошуки постмодерністів у царині художньої форми, типологічними рисами якої стають театралізовані через можливість перевтілення оповідача форми розповіді, особлива пародійно-ігрова активність образу, універсальність іронічної оцінки світу та місця в ньому людини, поліфункціональність метафори, що прирівнюється до знакового образу світу, парадоксальність мови. Для постмодерністів істина не мислиться як монологічний процес і результат мислення, для них вона - завжди діалог, комбінаторне поєднання і співіснування різних, іноді протилежних, точок зору.

В річиші цього літературного напрямку і відбувалося становлення творчості Делілло, у творах якого активно впроваджувалися нові художні форми, що значно збагатили засади постмодернізму в літературі США.

<sup>5</sup>Еко У. Імя рози. - М.: Книжная палата, 1989. - С. 460.

<sup>6</sup>Вивбулис В.Я. Модернизм и постмодернизм: идейно-эстетические поиски на Западе. - М.: Знание, 1988. - С. 14.

**ПЕРШИЙ РОЗДІЛ - "РАННІЙ ПЕРІОД ТВОРЧОСТІ ДЕЛІЛЛО. СВІТОГЛЯД. ПЕТИКА. СТИЛЬ"** - присвячений з'ясуванню кола проблем, пов'язаних зі становленням Делілло як самобутнього американського письменника-постмодерніста, що відчувається вже в ранніх романах автора.

Головною темою ранніх творів Делілло було життя Америки та пересічних американців. Ця тема, звичайно, не нова для американської літератури: кожний серйозний письменник США ХХ ст. звертався до неї. Але у Делілло в цьому твердженні приховується важливий художньо-естетичний принцип його подальшої творчості. Письменник свідомо заявляє про те, що він не цурається широких шодо свого обсягу та значення тем, оскільки вважає, що наприкінці ХХ ст. він не має права "розмінюватися" на незначні і дріб'язкові теми, його завдання - піднімати глобальні та універсальні проблеми людського буття.

Вже перший великий твір Делілло - роман **"АМЕРИКАНА"** (Americana, 1971) яскраво доводив, що в американську літературу прийшов неординарний і цікавий автор. В самій назві твору можна побачити настанову на багатозначність. Передусім це розповідь про Америку, її життя, проблеми і, звичайно, людей, що населяють країну. Такий широкий задум створення великого епічного полотна поєднувався з прагненням письменника не зупинятися лише на калейдоскопічному перебігу подій, учасниками яких виступають герої твору, а спробувати якнайповніше розкрити внутрішній світ, окреслити, по можливості, зв'язок з історією.

Закономірно, що образ дороги стає стрижневим у цьому творі. Власне він значною мірою і цементує твір як єдине ціле, визначаючи особливості його побудови. З дорогою пов'язується розповідна манера, в якій центральне місце посідає рух спогадів головного героя Девіда Белла, що прагне зняти документальний фільм про життя Америки та американців. Рух внутрішніх почуттів Девіда "монтується" на зразок неореалістичного кінофільму, не за законами пам'яті, а за законами внутрішніх асоціацій та зближень, вільних від зовнішньої логіки. Спогади повсякчасно супроводжують героя в його подорожі, а іноді наштовхують на необхідність пошуку все нових і нових прикмет часу, які він просто не має права не віддзеркалити на кіноплівці.

На сторінках роману ділова поїздка Девіда поступово перетворюється на пошуки ним власного "я", а відтак і свого місця в цьому світі. Для Делілло, як і для багатьох американських письменників ХХ ст., проблема деперсоналізації особистості в суспільстві є однією з центральних. При цьому на відміну від

інших американських письменників, скажімо, Дж. Хеллера, К.Кізі, С.Беллоу, проблема деперсоніфікації переходить у досить цікаву площину вже в цьому романі Делілло. Протистояння "людина" – "суспільство" у творчості Делілло наповнюється конкретним змістом: суспільство асоціюється з безжальним механізмом, в якому буквально кожен елемент спрямований проти людини. Індивід виявляється буквально розчакхнутий цією системою, оскільки такий механізм (створений, до речі, самою ж людиною) перетворився на її найзапеклішого ворога, намагаючись підпорядкувати особистість своїй волі, заволодити її свідомістю, визначити вузькі межі її життя.

Саме система робить злам у долі головного героя твору. В минулому він – молодий інтелігент 60-х років, талановита людина, що таємно плекає надії на кар'єру у кінематографі. Однак сьогодні герой відчуває, що в його душі відбулися незворотні зміни, і він перетворився на ординарного мешканця свого міста, в якому сірість і буденність – найзвичайніші речі, що сприймаються як необхідна норма й еталон життя. У нього залишається лише одна надія – зняти фільм про Америку і американців для того, аби у такий незвичний спосіб повернути втрачену гармонію між окремим людським індивідом і дійсністю. Письменник зробив важливу спробу віднайти ту грань життя Девіда Белла, на якій історія індивідуального існування перетворюється в історію американської нації. Делілло, як і інші близькі до нього письменники, вводить історію не тільки і не стільки як соціальну практику, а через свідомість і пам'ять персонажів, які віддзеркалюють найскладніші колізії довоколишнього світу. Власне у цьому і полягає основний ідейно-художній зміст твору, естетика творення художнього цілого на основі роздумів письменника про життя американців 60-х років.

Наступний твір Делілло **"ШТРАФНИЙ МАЙДАНЧИК"** (End Zone, 1972) опинився після публікації в центрі уваги багатьох відомих американських критиків. Всі вони майже одностайно визнавали, що роман надзвичайно цікавий своєю віртуозною структурою, новими нетрадиційними художніми вирішеннями і, нарешті, своїм нетривіальним сюжетом.

В основі твору – життя футболіста однієї з другорядних команд зубожилого коледжу, який знаходиться десь на далекому заході штату Техас. Однак футболіст оригінально дивиться на феномен гри – він сприймає кожен матч як своєрідний різновид ядерної війни, а футбольне поле асоціюється в його уяві з картинами поля бою.

Роман "Штрафний майданчик" вражає своїм стилем, манерою подання предмета та способом його змалювання. Одразу впадає в око те, що письменник умисне підштовхує читача до думки, що автор проводить експеримент над мовою твору в пошуках тих її ресурсів, які б могли якнайповніше відтворити глибинні підвалини життя американців 70-х років. В цей час, як вважає ДеЛілло, склалася традиція використовувати як певну "формулу" життя, за якою приховується та чи інша лінія поведінки, манеру спілкування, що відбивається в мовній формі і дається індивіду як схема майбутнього життя майже відразу після його народження. Тепер вже не людина несе у світ свої закони, свої погляди на добро і зло, а самий світ нав'язує їй готове річище її сьогоdnішнього та подальшого життя. І це стає цікавою грою у перетягування канату - "хто - кого": реальність підпорядковує собі людину, чи остання все ж таки здобуде перемогу над буденним світом речей.

В одному із своїх інтерв'ю письменник говорить про те, що "Штрафний майданчик" є однією із тих його книг, де "розповідь сама по собі є грою"<sup>7</sup>. В романі дисертант зустрічається з таким гатунком експериментаторства, при якому постійно обігруються та переосмислюються ті терміни та слова, що на кожному кроці переслідують американців у їхньому повсякденному житті. Це, власне, і набуло значення одного із тих художніх принципів творчої манери письменника, що дозволяють говорити про постмодерністський характер пошуків. Як відомо, в естетиці постмодернізму гра стає тим фундаментальним поняттям, яке охоплює як творчість письменника на рівні його "гри" з читачською аудиторією, так і життя окремої людини, яка вже поза "грою" не мислить своїх стосунків зі світом інших людей.

У цьому романі ДеЛілло спирається на світову традицію розуміння гри - форми самовияву як простої людини, так і письменника. Він, здається, цілком поділяє шіллерівський ідеал мистецтва як безкорисної гри, а також схиляється до вирішення проблеми можливого протистояння тоталітарній свідомості за допомогою гри, як це спостерігається, скажімо, в романі Г.Гессе "Гра в бісер". ДеЛілло розповсюджує категорію "гри" на процес написання, а відтак і прочитання та тлумачення художнього тексту, що активно розроблялося філософською думкою ХХ ст., особливо представниками герменевтики. Вони навіть визнають, що гра - основа основ людської культури, в тому числі і літератури як парадигми художніх текстів. Г.Г.Гадамер, наприклад, обстоює

---

<sup>7</sup>DeLillo Don // Rolling Stone. - November 17. - 1988. - P.117.

думку про те, що "гра є елементарною функцією людського життя, і людська культура без неї взагалі неможлива"<sup>8</sup>.

Творчий експеримент з мовою твору, як правило, розрахований на те, щоб читач став співучасником цієї гри, певною мірою співавтором написання і тлумачення твору як системи мовних знаків, якими немовби "грається" письменник. Закономірно, що "постмодерністський текст є реальністю, яка продовжує творчий акт, розширюючи, принаймні у потенції, межі світу/мови"<sup>9</sup>. Все це є, звичайно, закономірним наслідком розширення парадоксальної природи постмодернізму як окремого літературного напрямку, коли "негативна діалектика мови" (Адорно) стає важливим підґрунтям для поєднання у межах одного художнього цілого протилежних елементів. В царині художньої форми це дозволяє віднайти ті приховані для поверхового читача зв'язки, які в інших творчих системах опиняються взагалі поза увагою письменників.

У "**ВУЛИЦІ ВЕЛИКОГО ДЖОНСА**" (Great Jones Street, 1973) герої у пошуках надреального світу ілюзій і жаданих фантазій пропагують наркоманію як єдино важливу і можливу норму і стиль життя. Головний герой – рок-музикант і зірка нічних клубів Бак Вундерлік – відверто визнає, що сучасна людина не може мислити свого життя без наркотиків, оскільки вони дають можливість хоча б на короткий час відчутти себе щасливою. Поза наркотиками, здається йому, існує світ, де людина живе за варварськими законами.

У своїх монологах Вундерлік пропагує музику як таке мистецтво, за допомогою якого можна забути, бо музика для американської молоді стає чимось наркотичним. Саме в мелодіях слід шукати повноти і повноцінності життя, а все інше треба відкинути геть як таке, що взагалі не має права на існування. Автор переконливо змальовує всі можливі прояви подібного стилю життя. Людина зводиться до механізму, який споживає, як допінг, наркотики та музику і спроможний працювати тільки за умови їх наявності.

Роман "**ЗІРКА РАТНЕРА**" (Ratner's Star, 1976) написано у науково-фантастичному жанрі. В ньому Делілло досліджує науку як феномен, що стає домінуючим у житті людини ХХ ст. Структурною моделлю побудови роману Делілло став твір англійського

---

<sup>8</sup>Гадамер Г.Г. Актуальность прекрасного. – М.: Искусство, 1991. – С. 287.

<sup>9</sup>Руденко Д.И., Прокопенко В.В. Философия языка: путь к новой эпистеме // Язык и наука конца XX века. – М.: Рос. гуманитарный университет. – 1995. – С.136.

письменника Л. Керолла "Пригоди Аліси у країні чудес". Вже назва розділів роману прямо перегукується з книгою Керолла - "Пригоди" і "Задзеркалля". Проте такі аналогії і запозичення насправді лише формальні, зовнішні: між героями англійського письменника і романом Делілло небагато спільного. В центрі роздумів автора "Зірки Ратнера" - складний механізм функціонування науки в сучасному суспільстві. Для цього Делілло намагається проникнути в її "дух", у все те, з чого вона власне і складається - в її історію, мову, традиції. Іноді такий пошук набирає іронічного характеру, оскільки сама наука часом виявляється не в змозі відповісти на питання про мету свого існування, не говорячи про те, що вона не може дати відповідей і на найважливіші питання буття. Іноді навіть складається враження, що герої твору поставили перед собою завдання - взагалі не давати жодних відповідей, вмילו ховаючись за наукову термінологію, формули і цифри. Недаремно письменник, звертаючись до історії науки, згадує на сторінках роману Піфагора - одного із найзагадковіших математиків-містиків в історії людства.

В романі "ГРАВЦІ" (Players, 1977), який був написаний через рік після "Зірки Ратнера", Делілло звернувся до іншого боку життя Америки 70-х - тероризму. Лейл Уінант, головний герой твору, і його дружина Пеггі весь час заклопотані роздумами про роль і значення терору в сучасному суспільному житті, про можливість за допомогою нього змінити існуючий стан речей у світі. І дійсно, напрям їхнього мислення подекуди виглядає настільки неприродним і хворобливо збоченим, що їх навряд чи можна охарактеризувати як цілком нормальних людей. Автор прагне зрозуміти, що ж саме відбувається з цими пересічними американцями, в житті яких все менше залишається місця для високих почуттів, а натомість з'являється бажання за будь-яку ціну відстоювати власне "я".

Проблема морального вибору, що постала перед головним героєм твору, звичайно, не була новою для американської літератури. Однак Делілло цікавиться нетрадиційним її аспектом. Виявляється, суспільство - і це є подальшим розвитком теми можливого протистояння "людина - суспільство" - не тільки не залишає жодних альтернатив у житті особистості, а й змушує її "тікати" у глибини свого "я". Фактично, суспільство підштовхує індивіда на шлях активного, навіть на рівні тероризму, обстоювання внутрішньої незалежності. Щоправда, письменник при цьому уникає детальних аналізів складних психологічних змін в душі героя, що стане об'єктом посиленої уваги в його подальших творах.

Роздумуючи над змістом протидії людини зовнішнім обставинам,

Делілло торкається ще одного надзвичайно цікавого аспекту. Він намагається звернутися до складної проблеми появи у людини "бажання влади" (Ф. Ніше). Головний герой доходить висновку, що його особисте щастя виявляється неможливим у суспільстві, де кожен намагається "відібрати" щастя в іншого. Причому поняття "щастя" для героя - це не якась абстрактна фікція, а цілком прозаїчні та буденні речі: незалежність суджень, гармонія стосунків у сім'ї, врешті-решт - гроші. Втрата внутрішніх моральних орієнтирів стає причиною душевної кризи героя, стимулює в нього появу бажання "прорватися" крізь зовнішню оболонку суперечливих обставин, настроїв, безглузких порожніх слів.

Найбільшій увазі автор приділяє опозиції "людина" і "система", що набуває особливого значення в творчості письменників - постмодерністів, для яких конфлікт героя з оточуючим світом переноситься у площину протистояння особистості всім так-званим надбаням цивілізованого суспільства. При цьому Делілло розгортає художній світ своїх романів через подвійний ряд образів-символів, підкреслюючи трагікомічність існування людини в сучасному світі.

Так, в "Американі" через суб'єктивну свідомість головного героя письменник прагне показати об'єктивну картину життя Америки, яка весь час перебуває в русі, в стані постійного становлення і розвитку внутрішніх зв'язків, зближень і конфліктів різних людей. Тому і сама "система" суспільства представлена вкрай нестабільною, хиткою, рухливою. Героєві важко знайти в ній усталені ідеали й традиції. В іншому творі "Штрафний майданчик" футбол як гра та спортивне поняття асоціюється з війною; у "Булиці Великого Джонса" підсвідоме стає підставою для пояснення "свідомих" вчинків героїв; у "Зірці Ратнера" розум стає чимось стороннім, а відтак і зайвим для людського життя; в "Гравцяк" поставлено складну проблему неможливості поєднання щастя і влади.

Наприкінці розділу робиться висновок щодо особливостей творчості Делілло раннього періоду, підбивається підсумок ряду художніх принципів, що стали характерними саме для цього письменника. Чітко окреслилося коло проблем, які хвилюють автора. Передусім це, звичайно, проблема життя пересічного американця, який втягнений у збіг найрізноманітніших і найскладніших колізій і конфліктів свого часу. Історично його весь час переслідують жорстокі катаклізми і конфлікти ХХ ст.: війни, знецінення моральних принципів, розвіювання рожевих ілюзій можливого гармонійного існування людини. На кожному кроці її переслідують проблеми, які вона, в силу своєї недосконалої природи, просто не

здатна розв'язати. Вони тиснуть на її внутрішній світ і вона стає не тільки жертвою історії, але, як виявляється, і сама починає брати активну участь у творенні історії ХХ ст. Не дивно, що деякі герої в ранніх романах письменника стають своєрідними "ідеологами насильства": від споживацького ставлення до життя з боку героя першого роману "Американ" – до безпосередньої участі у терористичній організації, як в романі "Гравці". Однак при цьому для автора практично незмінною залишається настанова на необхідність усвідомлення людиною своєї відповідальності як за власне життя, так і за життя інших.

Впадає в око і те, що вже в ранніх творах Делілло зосередився, в основному, на постмодерністських художніх пошуках. У автора намітилась характерна для постмодерністів тенденція – "конструювати" сюжет на основі окремих "уламків", "уривків" з життя конкретного героя, що висвітлюють його не як цілісну особистість, а як людину, цілісність природи якої неможливо досягнути звичайним людським розумом. Делілло пропонує відтак єдину можливу перспективу: зануритися в об'єктивну реальність (при всій умовності її "об'єктивності"), яка іноді пропонує окремій особистості надзвичайно цікаві щодо своєї внутрішньої організації події. Подібні "цікаві" події часто в творах раннього Делілло стають не тільки можливістю привернути увагу широкого загалу читачів, а й представити постмодерністську картину світу, де за сюжетною стороною приховуються найскладніші та найсуперечливіші механізми життя, що відкривають найсуттєвіші риси буття людини як живої істоти.

Вже ранній період творчості Делілло свідчить про те, що він впроваджує складну поетику творення художніх образів і мотивів. Активне дослідження реальності може тяжити у письменника до епічності зображення, і він навіть використовує мотиви, характерні для реалістів (мотив "дороги" в "Американі"). Але письменник може й відмовитись від цієї тенденції і посилити локальний характер художнього конфлікту, що однак зовсім не суперечить настанові на вирішення через локальне найзагальніших проблем життя американців.

**ДРУГИЙ РОЗДІЛ** дисертації **"ХУДОЖНЯ СВОЕРІДНІСТЬ ЗРІЛОГО ПЕРІОДУ ТВОРЧОСТІ ДОНА ДЕЛІЛЛО"** присвячений аналізу романів письменника кінця 70-х – початку 90-х років. Саме в цей час автор стає однією з найпомітніших постатей літературного життя Америки, відбиваючи в своїх творах найвизначніші досягнення естетики світового постмодернізму. Романи "Пес, що біжить", "Білий шум",

"Терези", "Мао 2", які були написані протягом двох останніх десятиліть, у порівнянні з раннім періодом творчості, виходять на нові рівні художнього та ідейного осмислення життя США ХХ ст. Америка 80-90-х років для Делілло - це передусім життя тих американців, котрі складають її національне обличчя. Цей період творчості письменника характеризується активним експериментаторством у царині художньої форми, що відкривало нові перспективи й можливості щодо розширення художніх засобів, освоєння психології людини і навколишнього світу.

Роман "ПЕС, ЩО БІЖИТЬ" (Running Dog, 1978) - має надзвичайно складну і, можна навіть сказати, заплутану композиційну структуру, відзначаючись постійним "переключенням" авторської уваги з одних подій на інші. У читача складається враження, що твір взагалі не має якоїсь внутрішньої цілісності: всі епізоди мозаїчно komponуються в окремі, незалежні одна від одної картини. Письменник свідомо заплутує читача, змушуючи його думку рухатися у тому напрямку, який і визначив для нього автор. Делілло творить таку модель світу, де окремі частини набувають ваги чогось цілісного, а їхнє механічне поєднання свідчить про можливий розрив будь-яких зв'язків у світі: особистих, політичних, історичних. Перед читачем проходить строкатий калейдоскоп найрізноманітніших проблем - від вирішення питання про сенс і призначення людського існування до політичних проблем глобального масштабу. Такий значний проблемний комплекс, звичайно, робить роман не простою спробою якнайповнішого відображення реалій 70-х років, а й є своєрідним експериментом по створенню твору, який зміг би в концентрованій формі виявити всі сторони життя Америки: її мораль, традиції, культуру - тобто все те, що і складає обличчя країни.

Герої цього твору Делілло повсякчасно вимушені переборювати свій страх, "боротися з елементом небезпеки", який несуть із собою всі без винятку люди, що оточують їх. Тому, живучи абсолютно нормальним посереднім життям, головні персонажі - Молль Робінс і Глен Селві - шукають для себе "стану ризику", начебто тільки на лезі ножа вони можуть відчутти себе по-справжньому щасливими. Історія і ризик тісно переплітаються в романі. В центрі подій твору пошуки "історичної" стрічки, яка начебто була знята в бункері Гітлера в той час, коли на околиці Берліна вступали російські танки.

Сама ж історія, сповнена фатального змісту, стає схожою на сакральний міф, в якому, можливо, і приховується надреальний сенс життя, пізнаючи який кожен із героїв зможе прилучитися до

розуміння найсокровенніших таїн буття. В романі автор послідовно відстоює думку про те, що насильство як таке не притаманне природі людини. Його причини неможливо побачити неозброєним оком, оскільки вони глибоко приховані в конфліктах суспільного життя, де терор стає одним із різновидів "нееротичного товару". Закономірно, що розвиваючи цей мотив, автор звертається до фашизму як до спалаху необмеженого терору і насильства в історії людства.

В романі наявний також глибокий іронічний план. За зовнішнім перебігом подій приховуються внутрішні "механізми", де немає видимих закономірностей, і людина виявляється безсилою наблизити до себе розуміння свого недавнього минулого. Вона лише констатує, що історія - це трагічні катаклізми, які свідчать про недосконалість світу.

При всій зовнішній умовності сюжету, роман "ІМЕНА" (The Names, 1982), написаний на початку 80-х років, має безпосереднє відношення до минулого десятиліття. Тут відтворено пульс історії - дух антишахської революції в Ірані, пробудження в країнах Близького Сходу активності. Сьогодні все це раптом (хоча і далеко не випадково) може перетворитися для нас на війну в Перській затоці, на "особливі заходи" проти арабських терористів, постійну проблему заручників. Багато що з цього доведеться відчути на собі і героям роману "Імена". Автор свідомо переносить дію роману в регіон Близького Сходу, що дає можливість побачити американську дійсність немовби зі сторони, об'єктивно і беземоційно фіксуючи найсуттєвіші епізоди історії цієї частини земної кулі. Виявляється, що до багатьох із них так чи інакше мають відношення Америка і американці. Події вибудовуються таким чином, аби заволодити увагою читачів і зробити фабулу привабливішою шляхом включення напруженої динаміки у розгортання основних ліній твору.

Письменник насичує сюжет й іншими художніми елементами - містикою і готикою. Головний герой, експерт з прогнозування політичних та економічних проблем Джеймс Екстон стикається з фактами нічим немотивованих вбивств, які, як виявляється, є жаклигим ритуалом якогось нового, невідомого раніше культу. Пошук невідомих вбивць перетворюється поступово на можливість для героя розвіяти власну нудьгу, знайти бодай якісь розваги, котрі б вочевидь змогли врятувати його життя від рутинної повсякденності, сірості, банальності побутових проблем.

"БІЛИЙ ШУМ" (White Noise, 1985) (восьмий за рахунком роман письменника) був першим твором ДеЛілло, який здобув успіх у широкого загалу читачів, одержав престижну серед американських

письменників Національну премію в галузі літератури.

Головний герой твору Джек Гледні багато в чому нагадує Генрі Слокума з роману Д.Хеллера "Щось трапилось", але Слокума, який намагається в будь-який спосіб вирішити проблеми 80-х років, головною серед яких стає загрозлива екологічна ситуація, оскільки на її реальну небезпеку наражається не тільки герой, а й його численна родина.

Мабуть все це і призводить до того, що він разом із своєю дружиною постає перед надзвичайно складним і, як виявляється, актуальним питанням: "Хто помре першим?". І така зосередженість виникає не тільки і не стільки як результат їхньої хворобливої уяви: сама дійсність раз у раз підтверджує нагальність цього питання. Їхні діти змушені не ходити до школи, тому що в повітрі міста кількість отруйних токсинів у багато разів перевищує всі допустимі норми. Кожного дня герой відкриває в собі все нові й нові симптоми на підтвердження того, що він поступово помирає – біль у шлунку й голові, прикrostі з зором і слухом. Буденні конфлікти і життєві труднощі відступають перед проблемами екології в місті – новими викидами отруйних речовин в атмосферу.

Таким змальовує ДеЛілло "нормальний американський кошмар", назва якого в кінці твору наповнюється символічним змістом, оскільки "білий шум" – це не лише шум сучасного міста, а й символ смерті, котра весь час чатує на головних героїв.

Роман "ТЕРЕЗИ" (Libra, 1988) відзначається особливою психологічною глибиною у творенні характерів, плідним експериментаторством на рівні художньої форми, що дає підстави віднести його до постмодерністських романів. В центрі твору – подія, яка буквально сколихнула життя Америки 60-х років – вбивство президента Джона Кеннеді. Не можна не помітити і того, що роман не підноситься автором до рівня єдиної правильної версії вбивства: письменник так і не ставить останньої крапки у розслідуванні цього злочину. Для нього важливішим виявляється конкретний аспект художнього "розслідування" – пошук можливих "пружин" події ідеологічного, політичного, фінансового і врешті-решт особистого характеру. В центрі його інтересу опиняється Лі Харві Освальд – один із можливих вбивць президента. ДеЛілло шукає відповіді в суті психології персонажа. Автор ставить мету – простежити, як саме відбувалось формування особистості цієї людини, її внутрішнього світу, де і коли у Освальда могла з'явитися думка про можливість замаху на Джона Кеннеді, який був улюбленцем Америки.

При цьому ми зустрічаємося з новим рівнем психологізму, при

якому складний психічний комплекс людини формується немовби з самого себе, зсередини "я" героя, не будучи сформованим безпосередньо соціумом.

Делілло використовує кілька планів розповіді. Лі Харві Освальд і змовники, що планують вбивство, протягом тривалого часу не пов'язані між собою. Але напрями їхніх вчинків і інтересів невблаганно зближуються, щоб зрештою перетнутися у визначеній фатумом точці. Та тут вже Освальду немає куди подітися. Його метання по Мехіко, де він намагається налагодити зв'язки з російським посольством, півднем Америки, нагадують намагання вирватися з зачарованого кола. Але все марно – Освальд приречений на роль вбивці, як приречені і президент, і всі ті, хто полює на нього. Постріли пролунають відразу з кількох місць. Дії посереднього гравця у "вбивстві", що тремтить від страху, будуть підстраховані точними пострілами снайпера-професіонала. Звинувачувати у вбивстві і шукати спецслужби будуть саме Освальда, а не справжніх вбивць.

Особливу увагу в романі Делілло звертає саме на той аспект психологічного аналізу героя, який дозволяє рельєфніше уявити витоки трагедії Освальда, пов'язуючи її з трагедією Америки. Для письменника він – людина, яка намагається знайти вихід зі складних протиріч буття у власному індивідуалізмі, що характерно для типового американця. Герой не спромігся вийти переможцем у складній проблемі протидії зовнішнім обставинам життя, його рутинності, що внутрішньо надломляє його. Освальд, будучи пересічною людиною, але маючи перебільшене уявлення про свою особу, бере в руки гвинтівку, втілюючи в життя хворобливу ідею власного самоствердження та можливого "повороту історії". Перед героєм уже не стоїть психологічна проблема необхідності змінити самого себе, він прагне кардинально перебудувати весь навколишній світ, прилаштувавши його до своїх ілюзій та непомірних амбіцій.

Одним із найсуперечливіших і найсенсаційніших романів письменника критики одностайно визнали "МАО 2" (Мао 2, 1991), який відзначається широким тематичним діапазоном, гостротою поставлених проблем: історичних, політичних, естетичних і філософських.

Є підстави твердити, що цей останній на сьогодні твір письменника підбиває підсумок усієї попередньої творчості Делілло. Емоційна пристрасність оповіді в романі органічно переплітається з тонким психологічним малюнком, глибоким авторським осмисленням реалій життя американців початку 90-х років. Особливої значущості в "Мао 2" набуває тема, яка хоча і

піднімалася автором раніше, але не мала такого виразного характеру, – тема роздумів про професію письменника, його значення та роль у сучасному світі. У творі відчувається підкреслена актуалізація розроблених раніше тем – тероризму, протиріч історичного розвитку, духовної нищості політиків найвищих рангів. Закономірно, що цей роман сповнений викривального пафосу і критичного ставлення до відтворюваних подій. Все це помітно підсилюється прагненням автора до філософського осмислення буття людини як частини Всесвіту.

В центрі твору поставлено письменника, який, як ніхто інший у суспільстві, є водночас і акумулятором людської культури, і особистістю, котра прагне осмислити поступ історії людства. Все це дозволило авторові надзвичайно розширити художні можливості жанру роману, переключити художні, ідейні й естетичні пошуки у найсуб'єктивніший план – роздуми героя про працю письменника, про пошуки естетичного ідеалу, про можливість ствердження в житті моральних принципів і чеснот. Тому зрозуміло, що в центрі роману не захоплюючий сюжет, а медитативне начало – внутрішні монологи, роздуми і переживання героїв.

Роздуми головних персонажів зосереджені переважно на надзвичайно складній історико-політичній проблемі – феномені тоталітарного авторитету в житті суспільства. На їхню думку, авторитарна влада стає взагалі стрижневою ознакою ХХ ст., а найяскравішим втіленням подібного харизматичного лідера є постать Мао Дзе Дуна. При цьому письменник надає роздумам про тоталітаризм універсального характеру, оскільки влада однієї особи, її ідеології, прагнень і бажань спостерігалася в Росії, Німеччині, Ірані, Іраку, Афганістані, про які повсякчасно згадується на сторінках твору.

Трагічна розколоти́сть світу породжує справжню трагедію у свідомості головного героя, який не може знайти порятунку від своїх сумнівів, роздумів, трагічних відкриттів справжнього стану речей у суспільстві, де немає місця для рожевих ілюзій. Все це цілком логічно призводить головного героя, як, до речі, й інших персонажів твору, до психічних зривів. Усвідомлення ними того, що вони – лише незначні гвинтики "великої і безжальної системи", перетворює їхнє життя на справжню трагедію.

Поглиблюється розпочате ще в ранній період творчості дослідження опозиції "людина" і "система". Щоправда, намітилася тенденція до більш узагальненого потрактування цієї теми. В її висвітленні починають домінувати філософський аналітизм та інтерес до психологічних основ цієї колізії. В романі "Пес, що

біжить" суспільство (поліція, спецслужби, мафія) заганяють людину у глухий кут, де вона залишається самотньою у своїй боротьбі за власне життя. В "Іменах" письменник намагається з'ясувати суть речей через систему знаків і символів, за якими, певною мірою, приховується таємний смисл людського існування. В "Білому шумі" загальні екологічні проблеми суспільства вирішуються через дослідження психології персонажів. В "Терезах" пересічна особистість виявляється здатною під тиском системи, її внутрішніх механізмів і зв'язків претендувати на кардинальні зміни в історії американського суспільства. В "Мао 2" творчість письменника виявляється органічною частиною загальної системи, в якій бажання влади стає сенсом людського існування. При цьому феномен самої влади виявляється чимось сакральним і таємничим.

Художні особливості цього періоду творчості Делілло характеризуються появою цілого ряду нових ознак: переплетіння сучасного і минулого в межах одного твору в пошуках не тільки зовнішніх зв'язків між різними поколіннями, а й їхньої внутрішньої єдності: переключення і перехід різних рівнів зображення - від загального об'єктивного подання явища чи предмету до суб'єктивного сприйняття дійсності "хворою" свідомістю персонажа; акцентування уваги на такому сюжеті, де цікаві події - лише тло, а аналіз їхньої прихованої суті стає предметом якнайпильнішої уваги письменника.

У **ВИСНОВКАХ** викладено результати дослідження.

Творчість сучасного американського письменника Дона Делілло є складним процесом, якому властиві певні віхи формування митця. Проведене дослідження художніх пошуків Делілло дозволяє говорити, що його творча еволюція відбувалася з урахуванням найважливіших традицій світової літератури. Йдеться не тільки про проблемний комплекс творів письменника, а й про формування естетичних особливостей на рівні художньої форми. Ця сторона його творчості дозволяє говорити про те, що Делілло багато в чому збагатив традиції жанру роману ХХ ст. Передусім це стосується настанови письменника на необхідність певної фактографічності та історизму ("Терези", "Мао 2"), поєднання наукового та побутового сюжету з уявою ("Зірка Ратнера", "Штрафний майданчик"), активне впровадження елементів детективного жанру і тріллера ("Пес, що біжить", "Гравці", "Імена"). При цьому слід враховувати те, що перед нами - художник-постмодерніст, який сміливо експериментує на рівні художньої форми заради того, щоб донести свою думку до читача. Однак ефектна сторона не стає домінуючою в творчості письменника, для нього важливішою виявляється проблема

заглиблення в суть життя пересічного американця, який сьогодні, як ніколи раніше, може стати і свідком вбивства перших осіб держави, і жертвою терористичного акту.

Психологія персонажа тлумачиться ДеЛілло в цілком постмодерністському ключі: внутрішній світ людини складається в його творах як результат примхливого переплетіння окремих "фрагментів", "уламків" тих чи інших подій і обставин життя, що мають вплив на формування внутрішнього світу особистості, оскільки все, що її оточує, передусім хаос історії, не може не позначитись на ній.

Отже, Дон ДеЛілло суттєво збагачує наше уявлення про постмодернізм в художній свідомості кінця ХХ ст. Маються на увазі діалогізм і поліфонізм мислення, спроба впровадити "естетичний плюралізм" щодо оцінок зображуваних подій (що власне є однією з модифікацій постмодерністської тези про "смерть автора" в художньому творі), тенденції широкого дослідження та аналізу дійсності без нав'язування стереотипів мислення, прагнення до поєднання у творі історичного матеріалу з роздумами про позачасові категорії, що межують з метафізичними константами людського буття: життя, смерть, любов, ненависть, сучасність і т. д.

Таким чином, шлях ДеЛілло-письменника переконливо засвідчує, що він є одним з визначних авторів сучасної літератури США і має важливий вплив на становлення сьогоденного художнього мислення, порушуючи в своїх творах найактуальніші проблеми життя людини ХХ ст.

#### **ОСНОВНІ ПОЛОЖЕННЯ ДИСЕРТАЦІЙНОЇ РОБОТИ ВИКЛАДЕНІ В ТАКИХ ПУБЛІКАЦІЯХ:**

1. Социально-психологический роман американского писателя Дона ДеЛилло "Весы" // "Проблемы поэтики в зарубежной литературе". - М.: Издательство Московского областного педагогического университета. - 1993. - С. 131-135.
2. Дон ДеЛілло : нарис про життя та творчість // Збірка статей аспірантів Черкаського інженерно-технологічного інституту. - Черкаси, 1994. - С. 187-189.
3. Дон ДеЛілло: жанрова специфіка творчості // Слово і час, 1996. - № 7. - С. 48-50.
4. Жанровая специфика романа Дона ДеЛилло "Весы" // Этнические проблемы в американской литературе и журналис-

- тике": Тезисы конференции Российской Ассоциации по изучению культуры США. – М.: Издательство Московского Государственного Университета, 1993. – С. 56–58.
5. Проблема духовной деградации личности в романе Дона ДеЛилло "Американа" //Американская литература в мировом контексте: Тезисы конференции. – М.: Издательство Ассоциации по изучению культуры США при Отделении литературы и языка Российской Академии Наук, 1994. – С. 56.
  6. Ідейно-художня своєрідність роману Дона ДеЛілло "Американа" //Література США. Проблеми традиції, жанру, методу, стилю, поетики: Тези міжнародної наукової конференції. – Черкаси: ЧІТІ, 1994. –С. 25–26.
  7. Тема безвихідного існування: на основі роману Дона ДеЛілло "Терези" //Проблеми традиції в сучасній літературі США. Творчість Т.Г.Шевченка в контексті світової літератури: Тези міжнародної наукової конференції. – Черкаси: ЧІТІ, 1995. – С. 23–24.
  8. Роман Дона ДеЛілло "Білий шум": тема "нормального американського кошмару" //Проблеми творчого методу в літературі США. Людина в творчості Т.Г.Шевченка: Тези міжнародної наукової конференції. – Черкаси: ЧІТІ, 1996. –С. 29–30.

#### SUMMARY

T.N.Kravchenko. Don DeLillo. The peculiarities of the creative activity of the prose writer. Submitted to obtain the Ph.D. academic degree (speciality 10.01.04 – foreign literature). Cherkassy Technological and Engineering Institute. Cherkassy, 1996.

The dissertation is a manuscript. The creative activity of Don DeLillo, his place and role in the context of modern literature of the USA are analyzed in the work. The artistic endeavours, the ideological aesthetic peculiarities of the author's novels are defined. DeLillo's novels are treated from the point of view of postmodernism – the most vivid literary trend in the American literature of the last decades.

**АННОТАЦІЯ**

Кравченко Т.Н. Дон ДеЛилло. Особенности творческих поисков прозаика. Диссертация на соискание научной степени кандидата филологических наук по специальности 10.01.04 – Литература зарубежных стран, Институт литературы им. Т.Г.Шевченко НАН Украины, Киев, 1996.

Защищается рукопись, в которой анализируется творчество американского прозаика Дона ДеЛилло, определяется его место и роль в истории современной литературы США. Рассматриваются романы в плане их идейного, эстетического своеобразия, а также характер художественных поисков писателя. Делается попытка взглянуть на произведения ДеЛилло в контексте постмодернизма – наиболее плодотворного литературного направления в американской литературе последнего десятилетия.

Ключові слова: постмодернізм, поетика, стиль.

438335

AB 35.559

Підписано до друку 5.09 1996. Формат 60x84 1/16. Папір КОЛМОШ.  
Друк оперативний. Ум др. арк. 1,16 Тираж 100 прим. Зам. № 323

Редакційно – видавничий відділ ЧПІ  
257006, м. Черкаси, бульвар Шевченка, 460, 4к.